

KOM D'R IN!

*Een programma van eisen van de gemeente Emmen om gemeentelijke accommodaties een 'Emmens Keurmerk' te geven door een beter toegankelijk gebouwenbestand te realiseren.
Het programma van eisen kiest voor een hoger ambitieniveau dan de minimale wettelijke eisen.*

Versie: definitief, datum 23 juni 2015

Ondersteuning:

Voor een toegankelijk en gastvrij gebouw

Inleiding

De gemeente Emmen heeft een werkgroep toegankelijkheid in het leven geroepen. De werkgroep bestaat uit vertegenwoordigers vanuit verschillende belangengroepen en ambtenaren van de gemeente Emmen vanuit verschillende disciplines en onderschrijft hiermee het standpunt dat ervaringsdeskundigheid van groot en niet te onderschatten belang is. De doelstelling van de

werkgroep is in de brede zin van het woord de gebouwen van de gemeente Emmen zo toegankelijk als mogelijk en wenselijk te maken.

De werkgroep heeft besloten een programma van eisen op te stellen, waarmee wordt beoogd alle gemeentelijke accommodaties na nieuwbouw of verbouw/renovatie te laten voldoen aan een groot aantal eisen van toegankelijkheid. Bij een verbouw of renovatie gelden de eisen, als de verbouw/renovatie meer dan 25% van het bruto vloeroppervlakte van het gebouw betreft of als de verbouw/renovatie een investering van minimaal € 250.000,00 betreft. De eisen hebben in ieder geval betrekking op de te verbouwen ruimtes en indien mogelijk, op het gehele gebouw.

Op deze wijze ontstaat een 'Emmens Keurmerk', een bewijs dat het betreffende gebouw voldoet aan de toegankelijkheidseisen van de gemeente Emmen. Met dit 'Emmens keurmerk' loopt de gemeente Emmen ook vooruit op de Nederlandse ratificatie van het 'Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap' van de Verenigde Naties uit 2007. Dit verdrag heeft als doel de mensenrechten van mensen met een beperking te bevorderen, te beschermen en te waarborgen. In het verdrag staat wat de overheid moet doen om ervoor te zorgen dat de positie van mensen met een beperking verbetert. Aspecten van dit verdrag hebben o.a. betrekking op het toegankelijk maken van openbare gebouwen en het uitbreiden van de mogelijkheden om deel te nemen aan sport, cultuur en sociale evenementen.

Het programma van eisen is in eerste instantie bedoeld voor de gemeentelijke accommodaties – uitgezonderd schoolgebouwen - en als een belangrijke stap in het geven van het goede voorbeeld. In tweede instantie zal een soortgelijk document opgesteld worden om externe ontwikkelaars van maatschappelijk vastgoed in de gemeente Emmen te overtuigen van de meerwaarde van een toegankelijk gebouw. Maatschappelijk vastgoed is een verzamelbegrip voor gebouwen met een publieke functie op het gebied van onderwijs, sport, cultuur, welzijn, maatschappelijke opvang en/of medische zorg. In de gebouwen worden maatschappelijke diensten aan burgers verleend en wordt de exploitatie (gedeeltelijk) door publieke middelen mogelijk gemaakt. Schoolgebouwen worden overigens vooreerst uitgezonderd: Hierin spelen specifieke eisen en de financiële gelijkstelling maakt de armslag voor de gemeente als bestuur voor het openbaar onderwijs geringer.

De visie van de werkgroep toegankelijkheid is, dat toegankelijkheid een vorm van gastvrijheid is en definieert dit als:

Toegankelijkheid is een vorm van gastvrijheid: door een gebouw en zijn omgeving goed toegankelijk te maken vanuit de gedachte van gastvrijheid, wordt iedereen waarvoor het gebouw en zijn diensten bestemd is, de gelegenheid geboden op een goede en comfortabele manier dat te doen wat mensen zonder een fysieke beperking ook kunnen doen.

Hiermee is toegankelijkheid tevens een vorm van sociale duurzaamheid. Sociale duurzaamheid laat zich vertalen in kernwoorden als samen-leven, samen-werken, collectiviteit en continuïteit. Door voorzieningen voor iedereen toegankelijk te maken zijn deze voor meerdere doeleinden geschikt en kan iedereen meedoen!

Wettelijke eisen

De vergissing die vaak wordt gemaakt, is de veronderstelling dat voldoen aan wet- en regelgeving er voor zorgt, dat gebouwen goed toegankelijk zijn. In de praktijk blijkt dat een nieuw gebouw, dat voldoet aan wet- en regelgeving, voor mensen met een fysieke beperking nog vele uitdagingen kent.

Uiteraard gelden ook voor de gemeentelijke accommodaties de minimale eisen van toegankelijkheid zoals vertaald in het Bouwbesluit 2012 en in de NEN 1814. Onderliggend programma van eisen gaat verder en concretiseert een groot aantal eisen, die beogen de gemeentelijke accommodaties in de gemeente Emmen zo toegankelijk als mogelijk en wenselijk te laten zijn.

Om te garanderen dat de gestelde eisen ook daadwerkelijk in het ontwerp worden geïmplementeerd, zal in het ontwerpproces hierop minimaal eenmaal gecontroleerd worden. Het traditionele ontwerpproces kent verschillende fases (programma van eisen > schetsontwerp > voorlopig ontwerp > definitief ontwerp > bestek) waarbij het van belang is zo vroeg mogelijk de eisen van toegankelijkheid in te brengen. De gemeente Emmen kiest ervoor onderliggend document “Kom d’r in” in de fase van het opstellen van het programma van eisen in te brengen. De controle zal in ieder geval plaatsvinden in de fase van het maken van een voorlopig ontwerp.

De gemeente Emmen biedt deze controles standaard in als onderdeel van het totale bouwproces en betreft bij deze controle(s) de gewenste ervaringsdeskundigheid.

‘Kom d’r in’ staat voor de Drentse gastvrijheid en sluit hiermee naadloos aan bij de visie en de doelstelling van de werkgroep toegankelijkheid van de gemeente Emmen.

Status

Het document is als voorstel vastgesteld in de vergadering van de werkgroep toegankelijkheid van 13 april 2015.

Dit document (eindversie, 23 juni 2015) is vastgesteld door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Emmen in zijn vergadering van 30 juni / 7 juli 2015.

Leeswijzer

Het programma van eisen is verdeeld in vier paragrafen. Achtereenvolgens worden eisen gesteld aan het terrein waarop het gebouw is gesitueerd, aan de bouwkundige eisen van het gebouw zelf, aan de inrichting van het gebouw en tenslotte aan een aantal veiligheids- en gebouw specifieke eisen.

1. Toegankelijkheid terrein

Voor het openbaar gebied heeft de gemeente Emmen al eisen geformuleerd in het 'Handboek toegankelijk openbaar gebied gemeente Emmen'. De accommodaties van de gemeente Emmen hebben een eigen terrein van slechts twee meter rondom het gebouw, het overige terrein valt onder het openbaar gebied van de gemeente Emmen.

In het 'Handboek toegankelijk openbaar gebied gemeente Emmen' zijn ook de eisen geformuleerd met betrekking tot gehandicaptenparkeerplaatsen, tot de eisen van de route van parkeerplaats naar de ingang van het gebouw en tot het (voet)pad naar het gebouw.

Dit betekent dat in onderliggend document er van uit wordt gegaan dat alle eisen om bij de ingang van een gebouw te komen, in het 'Handboek toegankelijk openbaar gebied gemeente Emmen' zijn geregeld en onderliggend document zich richt op de toegankelijkheid van de gebouwen zelf.

Het 'Handboek toegankelijk openbaar gebied gemeente Emmen' is tegelijkertijd met onderliggend document 'Kom d'r in' door het college van B&W vastgesteld.

2. Toegang gebouw

Deze paragraaf stelt niet alleen eisen aan de ingang van een gebouw, maar gaat ook verder met eisen om zich in het gebouw vrij en veilig te kunnen bewegen.

2.1 Ingang gebouw

De toegang is bij voorkeur drempelvrij. Eventuele onderdorpels hebben een maximale hoogte van 20 mm.

De toegang heeft een vrije doorgangsbreedte van ≥ 900 mm.

In geval van een toegangssluis is er voldoende keerruimte, minimaal 2100 mm x 2100 mm.

De toegang gaat bij voorkeur automatisch open of is eenvoudig automatisch te openen.

Grote glasvlakken (groter dan 0,9 m²) waarvan de onderkant begint onder 1,00 meter van de vloer, zijn door helderheidscontrasten op ooghoogte gemarkeerd. Deze eis geldt niet voor glasvlakken waarvan de onderkant begint boven 2,00 meter van de vloer.

Indien bijvoorbeeld uit oogpunt van beveiliging gekozen wordt voor toegangsportaaltjes, tourniquets of een draaideur, is een alternatieve toegang nodig die wel voldoet aan bovengenoemde eisen en is deze duidelijk aangegeven.

2.2 Nooduitgangen

De nooduitgangen zijn bij voorkeur drempelvrij. Eventuele onderdorpels hebben een maximale hoogte van 20 mm.

De nooduitgangen hebben een vrije doorgangsbreedte van ≥ 900 mm.

De nooduitgangen komen uit op een verharde ondergrond en een veilige verharde route naar de veilige buitenruimte.

2.3 Breedte gang/deuren

Alle hoofdgangen hebben een minimale breedte van 1800 mm.

Indien andere gangen langer zijn dan 15 meter, dient er in ieder geval halverwege de mogelijkheid te zijn dat twee scootmobielen elkaar kunnen passeren op een plek van 1800 mm breed en 3000 mm lang.

Alle binnendeuren hebben een vrije doorgangsbreedte van ≥ 850 mm.

De publieke ruimtes kennen minimaal een geleidelijn of gidslijn in de natuurlijke looproute naar een publieks- of informatiebalie. Indien het gebouw niet over deze balies beschikt, wordt in iedere geval in het ontwerp nagedacht over nut en noodzaak van geleidelijnen in de belangrijke looproutes in het gebouw.

Geleidelijnen bestaan uit een 300 mm of 600 mm brede strook van een met de voet voelbaar ribbelprofiel. De afstand tussen de geleidelijn en eventuele obstakels bedraagt minimaal 300 mm.

De geleidelijn is in twee richtingen te gebruiken en heeft zo min mogelijk richtingveranderingen.

Voor hoogteverschillen (hoger dan de maximale drempelhoogte van 20 mm) gelden de volgende maximale hellingshoeken:

Hoogte:	Verhouding hoogte : lengte	Helling %
Tussen 20- 50 mm (millimeter)	≤ 1 : 6	16,67%
Tot 100 mm	≤ 1 : 10	10,00%
Tussen 100 – 250 mm	≤ 1 : 12	8,33%
Tussen 250 – 500 mm	≤ 1 : 16	6,25%
Tussen 500 – 100 mm	≤ 1 : 20	5,00%
Vanaf 1000 mm	≤ 1 : 25	4,00%

2.4 Lift

Indien een gebouw minimaal twee bouwlagen heeft, beschikt het gebouw ook over één of meerdere liften. Indien een kelder geen specifieke gebruiksruimtes heeft maar bijvoorbeeld alleen technische ruimten, vervalt deze eis.

De vrije doorgang van de liftdeur is minimaal 900 mm.

De vloeroppervlakte bedraagt minimaal 1100 x 1500 mm (geschikt voor scootmobiel).

In paragraaf 3.3 wordt nader ingegaan op inrichtingseisen van een lift.

2.5 Trappen

Toegankelijkheid heeft uiteraard ook betrekking op het overbruggen van hoogteverschillen door mensen die niet rolstoelgebonden zijn, maar wel slecht ter been zijn dan wel een visuele beperking hebben. Dit betekent dat alle trappen in de gebouwen de natuurlijke tred volgen wat betreft de hoogte van de optrede, de aantrede en de verhouding ertussen.

De optrede is ≤ 185 mm en de aantrede is minimaal 230 mm.

De treden zijn gesloten, vast, vlak, stroef en niet transparant.

De randen van de treden zijn over de volle breedte van een contrastkleur voorzien.

Aan weerszijden van de trap is een stevige leuning aangebracht. Indien een trap breder is dan 4,0 meter is ook in het midden van de trap een leuning aangebracht.

2.6 Toiletten

Ieder gebouw beschikt over minimaal één aangepast (MIVA) toilet. Minimaal één op de tien voorgeschreven toiletruimten is een MIVA toilet, waarbij naar boven wordt afgerond.

MIVA toiletten zijn niet alleen toegankelijk, maar ook bereikbaar.

Bij een gebouw met meerdere verdiepingen en/of bouwdelen, wordt beoordeeld of per verdieping of bouwdeel een MIVA toilet gewenst is.

De minimale omvang van een MIVA toilet is 2200 mm x 1650 mm.

De vrije doorgang van de naar buiten toe openende deur is minimaal 850 mm.

In paragraaf 3.4 wordt nader ingegaan op inrichtingseisen van een MIVA toilet.

3. Inrichting gebouw

Deze paragraaf definieert eisen aan de inrichting van het gebouw. Naast de in de vorige paragrafen benoemde eisen kan ook de inrichting van een gebouw bijdragen aan de gastvrijheid voor mensen met een fysieke beperking.

3.1 Balies

Voor de gebruiksvriendelijkheid en gastvrijheid voor rolstoelgebruikers is het van belang dat zij op ooghoogte kunnen communiceren en zichtbaar zijn. De openbare gebouwen die over een ontvangst- of gespreksbalie beschikken, hebben daarin één plek aangepast aan de ooghoogte van een rolstoelgebruiker. Dit geldt eveneens voor die gebouwen met een sport- of ontmoetingsfunctie waarin een bar aanwezig is. Ook deze kennen één plek met een dusdanige verlaging dat een rolstoelgebruiker goed zichtbaar is en makkelijk op ooghoogte kan communiceren. De hoogte van deze specifieke balie c.q. bar bedraagt tussen 1200 mm en 1350 mm.

3.2 Routegeleiding en bewegwijzering

Voor iedereen die ergens moet zijn maar er niet bekend is, is routegeleiding en bewegwijzering onmisbaar. In een gebouw is het van belang dat er is nagedacht over de plek van de bewegwijzering, over de grootte en de vorm van de borden en over de verlichting en de contrastering van de borden. Omdat dit gebouw- en functieafhankelijk is, worden in dit artikel geen nadere specifieke eisen geformuleerd ten aanzien van routegeleiding en bewegwijzering. Het artikel beoogt dat er aandacht voor is en blijft.

De gemeente Emmen kiest ervoor aan te sluiten bij www.ongehinderd.nl.

Via een app kunnen bezoekers van Emmen eenvoudig toegankelijke gebouwen, winkels, restaurants, musea, parkeergelegenheden e.d. vinden en zien waar de dichtstbijzijnde MIVA toilet zich bevindt. De app wordt met behulp van vrijwilligers die ervaringsdeskundig zijn gevuld met de benodigde informatie. Deze vrijwilligers worden door de mensen van Ongehinderd getraind in het beoordelen van een accommodatie en krijgen materiaal in bruikleen om bijvoorbeeld hellinghoeken en afstanden eenvoudig te kunnen meten.

De app en een optimale invulling ervan, levert een waardevolle aanvulling op de externe bewegwijzering binnen de gemeente Emmen op het raakvlak van toegankelijkheid en gastvrijheid.

3.3 Inrichting lift

Iedere lift heeft een opklapbare stoel.

Het bedieningspaneel bevindt zich tussen 900 mm en 1200 mm van de liftvloer, indien mogelijk bij binnenkomst aan de linkerzijde. Daarboven bevindt zich tussen 1400 en 1600 mm de instructies.

Het bedieningspaneel heeft ook een reliëf aanduiding.

De liften in de gemeentelijke accommodaties kennen zo veel mogelijk een standaard paneel.

De alarmtelefoon kent een 24/7 gehoor en een individuele geluidsversterking.

Op de achterwand is een spiegel geplaatst vanaf maximaal 900 mm van de liftvloer tot minimaal 1950 mm van de liftvloer.

Minimaal één van de liftwanden heeft een leuning.

Iedere lift beschikt over een visuele en een auditieve verdiepingsaanduiding.

De liftdeuren gaan automatisch open en er is geen verschil tussen de liftvloer en de verdiepingsvloer.

De spleetbreedte tussen lift- en verdiepingsvloer is maximaal 15 mm.

De luchtkwaliteit is minimaal 10x de ruimte-inhoud per uur.

3.4 Inrichting MIVA toilet

Voor en naast het closet bevindt zich een transferruimte van minimaal 900 x 1200 mm.

Ergens in de ruimte is een keerruimte van 1500 mm x 1500 mm.

De closethoogte inclusief zitting is 500 mm.

Aan weerszijden van het toilet bevinden zich opklapbare stevige steunen met een lengte van minimaal 900 mm, een hoogte van 750 mm tot 800 mm en 300 mm tot 325 mm vanuit het hart van de toiletpot geplaatst.

Indien mogelijk is de toiletrol geïntegreerd in de beugel.

Tussen het closet en de wastafel bevindt zich een ruimte van minimaal 1000 mm.

De wastafel is onderrijdbaar door een rolstoel/ scootmobiel en beschikt over een goed bedienbare mengkraan met temperatuurbegrenzer (maximaal 40 graden Celsius).

Zeep dispenser en hand droog voorzieningen bevinden zich tussen 1050 mm en 1350 mm.

De spiegel is in hoogte verstelbaar of, bij voorkeur, er is een vaste spiegel vanaf de wastafel tot 1950 mm boven de vloer.

De lichtsakelaar bevindt zich op een hoogte van 1050 mm.

De deur beschikt over een horizontale beugel over de volle deurbreedte op 900 mm waarmee de deur dichtgetrokken kan worden.

Boven de vloer bevindt zich op 400 mm rondom een alarmkoord. Het alarm is een licht- en een geluidssignaal. De melding gaat af op een permanent bezette post. Het alarm is alleen uit te schakelen via een aparte schakelaar in de toiletruimte.

Warmwaterleidingen worden buiten bereik van armen en benen geplaatst.

Indien een zogenaamde baby verschoningsstafel wordt geplaatst, dient de minimale omvang van het MIVA toilet met de daarvoor benodigde ruimte vergroot te worden.

Per gebouw kent minimaal één MIVA toilet een baby verschoningsstafel.

De luchtkwaliteit is minimaal 20x de ruimte-inhoud per uur.

4. Overige eisen

Naast de in de vorige paragrafen geformuleerde eisen ten aanzien van het gebouw en de inrichting volgt in deze laatste paragraaf een aantal aanvullende aandachtspunten met betrekking tot veiligheid en tot sportaccommodaties.

4.1 Ontruimingsplan

Ook in het ontruimingsplan kan en dient specifieke aandacht te zijn voor minder of niet mobiele personen. Als een gebouw is opgeleverd, dienen evacuatieplan en vluchtroutes voldoende aandacht te hebben voor mensen met een fysieke of visuele beperking. In ieder geval de eerste test in het gebouw zal met ervaringsdeskundigen uitgevoerd worden.

4.2 Inrichting alarminstallatie

Bij de inrichting van de alarminstallatie wordt rekening gehouden met bereikbaarheid van de installatie en aan de compartimentering. Het bedieningspaneel kent dezelfde eisen als het paneel in een lift (3.3). Indien het alarm over meerdere compartimenten is verdeeld, blijft altijd een uitgang via en lift bereikbaar.

4.3 Sportaccommodaties

Voor sportaccommodaties gelden uiteraard alle in dit document geformuleerde eisen. Indien de sportaccommodatie ook is bedoeld voor (verenigingen voor) sporters met een beperking dienen ook specifieke eisen gesteld te worden aan de accommodatie in het algemeen en de was- en kleedgelegenheden in het bijzonder.

In het ISA (Instituut voor Sport Accommodaties) 'Handboek Sportaccommodaties' zijn de NOC*NSF normen en aanbevelingen opgenomen voor verschillende en diverse sporten en accommodaties. Specifieke onderdelen zijn in nauw overleg met de sportbonden vastgelegd.

Omdat zowel de normen als de aanbevelingen per sport en per accommodatie verschillen, is in dit document 'Kom d'r in' een tweetal algemene eisen opgenomen.

- Bij nieuw- of verbouw van een sportaccommodatie worden de normen van NOC*NSF, verwoord in het ISA 'Handboek Sportaccommodaties' gehanteerd.
- Bij nieuw- of verbouw van een sportaccommodatie wordt bij de start van het ontwerpproces de betreffende sportvereniging(en) of sportbonden betrokken om te kunnen beoordelen welke aanbevelingen van het NOC*NSF overgenomen worden in het uiteindelijke plan.